

KRYSTIAN MACHETA

Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Institute of Psychology, John Paul II Catholic University of Lublin
e-mail: krystian.macheta@gmail.com

Sprawozdanie z 48. Corocznej Konferencji Towarzystwa Jeana Piageta (48th Annual Conference of the Jean Piaget Society), Amsterdam, 31 maja–2 czerwca 2018 r.

W dniach 31 maja–2 czerwca 2018 roku w Amsterdamie odbyła się 48. Coroczna Konferencja Towarzystwa Jeana Piageta (48th Annual Conference of the Jean Piaget Society). Każdego roku wydarzenie to gromadzi naukowców z całego świata pochylających się nad pytaniami badawczymi, które dałyby się zamknąć w jednym, wspólnym dla ich zainteresowań pytaniu: Jakimi prawami rządzi się rozwój człowieka? Temat tegorocznej konferencji brzmiał: *Dynamika rozwoju: proces, (inter-)akcja i kompleksowość (The Dynamics of Development: Process, (Inter-)action & Complexity)*, a jej organizatorami byli Paul van Geert, David Witherington oraz Jan Boom, którzy też oficjalnie rozpoczęli konferencję. Liczba uczestników pochodzących z różnych części świata przekroczyła 800.

Podczas konferencji przeprowadzono 4 wykłady plenarne, 4 sesje ze specjalnie zaproszonymi na tę okazję gośćmi, 29 sesji tematycznych, 38 sympozjów, 5 sesji plakatowych oraz 2 sesje specjalne. Ponadto odbyło się również coroczne spotkanie członków Towarzystwa Jeana Piageta.

Wykład otwierający pod tytułem *Perspektywa systemów dynamicznych w rozwoju: podejście integracyjne* poprowadzili P. v. Geert (University of Groningen) oraz J. Bloom (Utrecht University). Wykład ten nawiązywał bezpośrednio do głównego tematu tegorocznej konferencji, a jego celem było przybliżenie podejścia integrującego wiele wspomnianych w tytule konferencji aspektów, z którymi przychodzi się zmierzyć naukowcom badającym rozwój człowieka. Podczas wykładu została podjęta próba ukazania powiązań między cze-

rema perspektywami, nad którymi szczególnie koncentrowano się podczas całej konferencji: perspektywą dynamicznych systemów samą w sobie, perspektywą ekologiczną, perspektywą interaktywną oraz perspektywą enaktywną (według której poznawanie jest dynamicznym procesem zachodzącym między organizmem a środowiskiem, w jakim się znajduje). Autorzy zaznaczali praktyczny aspekt prowadzenia badań z zakresu psychologii rozwojowej za sprawą jej powiązań z przyjętymi praktykami, wartościami, metodami, zwyczajami oraz stosowanymi formami komunikacji.

W czasie drugiej sesji plenarnej wystąpili Karen Adolph (New York University) oraz D. Witherington (University of New Mexico) z wykładem pod tytułem *Rozumienie rozwoju w kontekście systemów ekologicznych*. Wykład ten ukazywał podstawowe zasady obowiązujące w tymże podejściu do psychologii rozwojowej z uwzględnieniem przykładów zachowań motorycznych niemowląt oraz małych dzieci. Podejście to, wychodzące z założenia, iż każde zachowanie jest zachowaniem związanym z ruchem, ma szerokie zastosowanie w nauce o rozwoju. Autorzy wskazują, jak wraz z nauką oraz kolejnymi etapami rozwoju wzrastają umiejętności funkcjonalne i stają się coraz bardziej adaptacyjne, a także jak istotną rolę w tym procesie odgrywają informacje pochodzące z systemów poznawczych oraz informacje o charakterze społecznym. Obserwowalne funkcje motoryczne zostały przez autorów zestawione z nieobserwowalnymi na zewnątrz takimi zjawiskami, jak funkcje psychiczne czy emocje. Te

pierwsze są możliwe do bezpośredniego zaobserwowania oraz do ich utrwalenia np. w zapisie wideo. Dlatego też, jak podtrzymują autorzy, ten typ badań pozwala na pełniejsze zrozumienie złożoności oraz bogactwa zachowań i umożliwia ponowne użycie zgromadzonego materiału, co przyspiesza postęp w psychologii rozwojowej.

Trzeci wykład plenarny, zatytułowany *Dynamika to za mało: podejście interaktywne*, został poprowadzony przez Marka Bickharda (Lehigh University) we współpracy z J. Boomem (University Utrecht). Według tychże autorów metafizyka okazuje się konieczna, ale jednocześnie niewystarczająca. Bickhard postuluje, że powinno się przyjąć metafizykę procesu, czyli taki pogląd na istnienie, według którego podstawowym bytem jest proces, a stabilne systemy są wynikiem procesów ograniczających się wzajemnie i utrzymujących stabilność (jak płomień świeczki). Tylko dzięki temu możemy modelować emergencje nowych zjawisk, czyli to, czym w dużej mierze zajmują się nauki rozwojowe. Mówiąc inaczej, punktem wyjścia staje się metafizyka, która okazuje się podstawową teorią na temat tego, co jest. Na jej podstawie Bickhard buduje swój model interaktywistyczny, skupiający się już na konkretnym zjawisku rozwoju i funkcjonowania systemów poznawczych. W modelu interaktywistycznym możliwe jest modelowanie m.in. emergencji zjawisk psychologicznych, normatywności czy wykrywalnego przez organizm błędu poznawczego. W wykładzie zostały zarysowane argumenty przemawiające za takim modelem oraz ich uzasadnienie.

Czwarty wykład plenarny pod tytułem *Ciała są bardziej konkretne niż maszyny: enaktywna perspektywa na dynamizm i materializm* wygłosili Ezequiel Di Paolo (Basque Foundation for Science) oraz D. Witherington (University of New Mexico). Według nich perspektywa enaktywna w naukach poznawczych wysuwa na pierwszy plan doświadczenie oraz autonomię żywych organizmów. Zauważają oni, iż zbieranie oraz przetwarzanie informacji o świecie powinno być ciągłym procesem indywidualizacji organicznej, czuciowo-ruchowej oraz interkorporealnej (*intercorporeal*), czyli takiej, w której percepcja oraz zachowanie jednej jednostki ma

wpływ na percepcję oraz zachowanie innej. Ta perspektywa powinna zatem wychodzić poza jednostkę i stawiać ją jako element większego środowiska. Enaktywizm podchodzi do zjawisk psychicznych w sposób nieredukcjonistyczny, niedualistyczny oraz niereprezentacyjny przez „naturalizowanie” koncepcji, które w funkcjonalizmie nie mają ściśle określonego charakteru, jak nadawanie sensu, normatywność, interakcje społeczne czy tworzenie zrozumiałych komunikatów językowych (*linguaging*). Perspektywa enaktywna odrzuca rozdzielanie na mniejsze elementy (*decomposability*) jako metodę badań naukowych i wymaga połączenia ze sobą różnych metod pomiarowych, takich chociażby jak skale sensomotoryczne, interpersonalne, rozwojowe, socjometryczne. Autorzy uzasadniają to brakiem występowania w świecie zdarzeń odizolowanych od siebie i sugerują wzięcie pod uwagę takich zmiennych, jak zmienne kulturowe, historyczne, interpersonalne czy językowe i traktowanie ich jako całość.

Tematem pierwszej sesji z udziałem specjalnie zaproszonych gości była dynamiczna teoria umiejętności (*dynamic skill theory*), a zwłaszcza jej geneza, rozwój i współczesne implikacje. Teoria ta, stworzona przez Kurta Fishera, była jedną z pierwszych prób przeformułowania tradycyjnych poglądów na rozwój. Rozpoczęto wówczas używanie takich pojęć integracyjność, oparcie na działaniu (*action-based*) czy perspektywa dynamiczna. Podczas tej sesji Michael F. Mascolo (Merrimack College) opowiedział o trajektoriach rozwoju działań integracyjnych w kontekście socjokulturowym. Jednym z ważniejszych elementów teorii było stworzenie kryteriów pomiarowych ułatwiających tworzenie precyzyjnych ocen struktur odpowiedzialnych za wypracowywanie określonego zachowania oraz myślenia i czucia ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w czasie w obszarze cielesnym i społecznym. Taki rozszerzony model pozwala na analizę zmian społeczno-poznawczych, reprezentacji własnej osoby, relacji mózg–zachowanie (*brain-behaviour relations*) i procesów zmian psychologicznych, a także charakteryzuje się metodami oraz zasadami związanymi z dynamiczną teorią systemów (*dynamic sy-*

stems theory). Następuje w nim rozszerzona analiza emocji, roli kultury w reprezentacji siebie czy rozwoju relacji, w których zachodzi zaangażowanie emocjonalne (*effectively-charged relationships*). Podsumowując, dynamiczna teoria umiejętności ma trzy punkty: 1) integracyjne pojęcie umiejętności i struktur psychologicznych, 2) precyzyjną trajektorię rozwoju umiejętności w różnych normatywnych i nienormatywnych sferach i kontekstach; 3) „współdziałającą” (*coactive*) konstrukcję umiejętności w relacjach międzyludzkich.

Drugą prelegentką tej sesji była Nira Granott (Independent Scholar) z prezentacją na temat ujednoczonego spojrzenia na zmiany w rozwoju. Koncentrowała się ona wokół mikrorozwoju (*microdevelopment*), czyli rozwoju następującego w krótkim czasie. Rezultaty jej badań wykazały, iż dynamiczna teoria umiejętności: 1) ujawnia związki między zdolnością do rozwiązywania problemów, odkrywaniem, uczeniem się oraz rozwojem w biegu życia, 2) wskazuje właściwości charakterystyczne dla występujących zmian oraz wyjaśnia, jak zachodzi ten proces. Ponadto zostały przeprowadzone analizy innych teorii związanych z mikrorozwojem, których wyniki nie wykazały między nimi istotnych różnic. Wyniki te pozwalają więc na generalizację zbadanych właściwości mikrorozwojowych.

Ostatnią prelekcję tej sesji o tytule *Dynamiczna teoria umiejętności i rozwój tożsamości* wygłosiła Saskia Kunnen (University of Groningen), a jej współautorami byli Thomas Bidell (Independent Scholar), N. Granott (Independent Scholar) oraz M. F. Mascolo (Merrimack College). Opisane przez nich badania wychodzą z teorii umiejętności K. Fishera oraz zasady ortogenetycznej Heinza Wernera. Opisują rozwój tożsamości jako proces, w którym podejmowane zobowiązania (*commitments*) stają się coraz bardziej kompleksowe oraz jednocześnie bardziej elastyczne. Działanie to jest wynikiem dziejącego się bez przerwy procesu różnicowania oraz integrowania zebranych informacji. Proces ten ma swój początek w zdarzeniach wywołujących silne wrażenia emocjonalne ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji, z którymi ciężko jest sobie poradzić z powodu istniejących wcześ-

niej zobowiązań, co z kolei prowadzi do ich przeformułowywania w satysfakcjonujący dla jednostki sposób.

Tematem drugiej sesji z udziałem specjalnie zaproszonych gości było łączenie procesów dziejących się tu i teraz z wnioskami na temat rozwoju. Wzięli w niej udział: Tom Hellenstein (Queen's University), Anna Lichtwark-Aschoff (Radboud University) oraz Mike Stoolmiller (University of Oregon). Głównym elementem tej sesji było poszukiwanie sposobu zrozumienia tego, w jaki sposób dziecięce doświadczenia dziejące się z chwili na chwilę (*moment-to-moment experiences*) łączą się z trwałymi strukturami zachowania. Sesja ta prezentowała trzy podejścia metodologiczne służące odpowiedzi na to pytanie. Pierwszy z prelegentów scharakteryzował dynamikę relacji emocjonalnych między rodzicem a dzieckiem i jej związek z jakością życia. Przedstawione wyniki wskazują na znaczenie tej relacji w procesie budowania regulacji emocjonalnej, jak i podkreślają rolę patrzenia na zmienne rozwojowe w kontekście interpersonalnym. Druga prezentacja dotyczyła badań podłużnych na temat zmian spowodowanych takimi konkretnymi technikami terapeutycznymi, dzięki którym możliwe staje się lepsze zrozumienie procesów rozwojowych. Dane obliczone za pomocą analizy ilościowej sygnałów powracających (*Reccurrence Quantification Analysis*) pokazały, iż epizod destabilizacji na linii rodzic-dziecko jest konieczny w procesie skutecznej zmiany terapeutycznej u dzieci z problemami w zachowaniu. Ostatnia z prezentacji koncentrowała się wokół możliwych, okresowych napięć w relacji dziecka z rodzicem. Ukazane w niej badania mówią, iż prawdopodobnie ekspresja jednego stanu emocjonalnego przez dziecko lub rodzica (np. gniewu) stwarza większe ryzyko występowania zaburzeń rozwojowych niż pojawienie się bardziej złożonych stanów emocjonalnych, takich jak smutek, strach czy zainteresowanie. Zebrane dane zostały przedstawione z użyciem wielozmiennowej i wielopoziomowej analizy statystycznej (*multivariate multilevel survival analysis*).

Trzecia sesja z udziałem zaproszonych gości dotyczyła nowych metod badania rozwo-

ju wewnątrzsobowego (*intraindividual development*). Dominujące podejście w badaniach skoncentrowanych wokół rozwoju składa się z zebrania kilku powtarzalnych pomiarów pochodzących od dużej liczby respondentów oraz wyciągnięcia średniej z tej grupy. Nawet w wypadku badań mających na celu pomiar różnic indywidualnych w zakresie rozwoju modele mają zazwyczaj charakter statyczny oraz opisują zdeterminowane ścieżki rozwojowe. W praktyce brakuje kompleksowej oceny rozwoju, która powinna się charakteryzować zwiększeniem znaczenia różnic indywidualnych, jak również bardziej dynamicznymi relacjami między procesami rozwojowymi. Celem tego panelu było pochylenie się nad alternatywnymi metodami pomiaru ze szczególnym uwzględnieniem zróżnicowania wewnątrzsobowego (*intraindividual variability*) oraz dynamiki zmian. Wprowadzenie do tego zagadnienia przedstawiła Ellen Hamaker (Utrecht University), definiując rozwój jako proces, w którym zachodzące zmiany stają coraz to bardziej i bardziej zaawansowane. Wynika z tego konieczność powtarzania pomiaru tych samych jednostek w biegu życia. Niesie to za sobą również konieczność wykorzystywania odpowiednich technik statystycznych, dzięki którym zostaną odkryte główne elementy procesu zmian zachodzących w perspektywie czasu. Prezentacja ta wyjaśniała, dlaczego nie powinno się używać takich dróg na skróty, jak badania przekrojowe (*cross-sectional*), bazujące na jednym pomiarze, a także dlaczego wiele konwencjonalnych badań podłużnych (opartych na powtarzanych pomiarze) szybko upada. Ponadto omówiono innowacje metodologiczne, które otwierają nowe perspektywy badawcze, oraz wskazano na nowe wyzwania wpływające z tychże narzędzi.

Wystąpienie Larsa-Erika Malmberga (University of Oxford) ukazywało zmienność wewnątrzsobową jako osobny konstrukt psychologiczny. Według autora konstrukt ten pozwolił rzucić nowe światło na procesy uczenia się. Badania koncentrowały się wokół doświadczenia procesu uczenia się i uwzględniały takie zmienne, jak trudność zadania czy motywacja wewnętrzna przechodząca z jednego zadania na kolejne.

Ostatnie wystąpienie tej sesji dotyczyło rozwoju wewnątrzsobowego i związanych z nim

teorii oraz metod pomiarowych. Han van der Maas (University of Amsterdam) zaznaczył wówczas, iż ludzki system poznawczy – szczególnie w pierwszych latach życia – jest na tyle złożony, że bogactwo zmiennych o charakterze wewnątrzsobowym wymaga osobnego podejścia badawczego. Jednym z głównych wyzwań stojącym przed tym obszarem nauki jest zebranie rzetelnych danych na temat rozwoju pochodzących z krótkiego czasu. Podczas wystąpienia zaprezentowane zostało jedno z podejść do tego wyzwania. Na specjalnie stworzonej platformie e-learningowej – której używają teraz tysiące holenderskich dzieci uczących się w szkole podstawowej – zapisywane są dane o dziennym i tygodniowym postępie, rzucające nowe światło na rozwój poznawczy. Omówiono dokładnie to narzędzie, nazywane „matematycznym ogrodem” (*Math Garden*), wyjaśniono jego strukturę oraz przybliżono dyskusję na temat potencjału w badaniu procesów rozwojowych.

Ostatnia sesja z udziałem zaproszonych gości miała tytuł *Powrót do Alpbach: Refleksja nad redukcjonizmem 50 lat później*, a zaproszeni na nią zostali: Jeremy Burman (University of Groningen), Harry Heft (Denison University), Brady Wagoner (Aalborg University) oraz Marc Ratcliff (Université de Genève). Sesja nawiązywała do spotkania z 1968 roku, podczas którego grupa naukowców (Bruner, Inhelder, von Bertalanffy, Waddington, Weiss) spotkała się w Alpbach, by rozmawiać na temat fundamentalnych problemów w tworzeniu nauki, w tym także nauk społecznych. Podejmowali oni próbę zrewidowania nauki z perspektywy procesu, dynamiki oraz interakcji. Podczas tegorocznej sesji została stworzona okazja, by powrócić do ich obaw i wykorzystać spojrzenie na przeszłość jako okazję do refleksji nad przyszłością.

Pierwsza z sesji specjalnych nosiła tytuł *Rozwój towarzystw działających na rzecz tworzenia nauki o rozwoju*, w której to przedstawiciele różnych towarzystw przybliżali historię oraz najistotniejsze tworzone przez nie wydarzenia. Byli to reprezentanci takich towarzystw, jak 1) International Consortium of Developmental Science Societies (ICDSS); 2) The International Congress of Infant Studies (ICIS); 3) Society for the Study of Human Development (SSHD);

4) Society for Research in Child Development (SRCD); 5) European Association of Developmental Psychology (EADP); 6) Jean Piaget Society for the Study of Knowledge and Development (JPS); 7) International Society for the Study of Behavioral Development (ISSBD); 8) Society for Research on Adolescence (SRA). Druga sesja specjalna była poświęcona organizacji jubileuszowego, 50. spotkania Towarzystwa Jeana Piageta w 2020 roku.

Wszystkie referaty zaakceptowane przez organizatorów zostały podzielone według sesji tematycznych i wygłoszone w trakcie trzech dni konferencji. Pierwszego dnia konferencji można było uczestniczyć w m.in. sesji koncentrującej się wokół dzieciństwa, podczas której podjęto np. temat relacji między rozpoczęciem chodzenia przez dzieci a rozwojem uwagi selektywnej czy rozwoju zdolności do liczenia z perspektywy hipotezy aktywnej eksploracji (*the active exploration hypothesis*). Odbyła się również sesja na temat edukacji, gdzie poruszono chociażby problematykę edukacji dzieci szczególnie zdolnych i ich kreatywności. Omówiono kwestię funkcji wykonawczych (rozłożona na dwie sesje w ciągu dwóch dni), zaprezentowano m.in. badania relacji między funkcjami motorycznymi a wykonawczymi czy badania na temat roli zdolności wykonawczych w rozwoju społeczno-poznawczym. Nie zabrakło także wątków z zakresu rozumienia narracji – skoncentrowano się wówczas wokół praktyk związanych z opisywaniem rzeczywistości. Dopełnieniem pierwszego dnia konferencji były referaty związane z emocjami, rolą zabawy, procesami poznawczymi, kulturą czy nietypowym rozwojem. Podczas tego ostatniego panelu poruszono takie kwestie, jak rozwój dzieci z ASD (Autism Spectrum Disorders), dysleksją, depresją, zaburzeniami neurologicznymi lub wcześniaków. Kilka konferencyjnych paneli dotyczyło wkładu Jeana Piageta widocznego we współczesnej psychologii rozwojowej.

Drugiego dnia mówiono o wnioskowaniu o charakterze moralnym czy teorii umysłu. Podczas sesji poświęconej teorii umysłu można się było dowiedzieć, w jaki sposób dokonywać pomiaru zaawansowanych teorii umysłu (w okresie adolescencji), jak zaradzić poczuciu osamot-

nienia w szkole podstawowej, czy jak wygląda związek między teorią umysłu a zdolnością do przyjmowania perspektywy. Analizie zostały poddane również przypadki kliniczne uwzględniające np. dzieci z diagnozą ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), małoletnich, nad którymi się znęcano (*victimisation*) czy też dzieci z zaburzeniami odżywiania.

Podczas trzeciego dnia również podniesiono kwestie kliniczne. Ponadto pochylono się nad kwestiami typowymi dla okresu adolescencji, nad związkami między internetem a zmiennymi o charakterze rozwojowym oraz nad wnioskowaniem matematycznym. W trakcie rozważań nad rolą internetu i technologii w procesie rozwoju stawiano pytania o skuteczność nauki z wykorzystaniem aplikacji i gier edukacyjnych oraz przywołano wyniki badań nad czasem spędzonym przez dzieci przed ekranem urządzeń elektronicznych. Badania te wykazały istotny związek ze stylami rodzicielskimi.

W trakcie 38 sympozjów oraz 97 wystąpień posterowych (rozłożonych na 5 sesji plakato- wych) dyskutowano m.in. o procesach społecznych, emocjonalnych, poznawczych czy językowych. Przyglądano się im z perspektywy teoretycznej, praktycznej i metodologicznej. Porównywano stosowane współcześnie modele statystyczne. Prezentowano wyniki badań z uwzględnieniem szerokiej możliwości dostępnych współczesnej nauce i zastanawiano się, w jaki sposób można usprawnić już istniejące zasoby służące budowaniu psychologii rozwojowej. W ukazywanych badaniach nie zabrakło elementów wykorzystujących także współczesne zdobycze techniki, jak i badań o charakterze interdyscyplinarnym.

Konferencja organizowana przez Towarzystwo Jeana Piageta to wydarzenie, z którego – ze względu na dużą liczbę wykładów, sympozjów, sesji, prelegentów i poruszanych tematów – trudno napisać sprawozdanie. Bez wątpienia jest istotnym elementem światowego kalendarza psychologii rozwojowej, a najbliższa okazja do uczestniczenia w tym wydarzeniu nadarzy się 6–8 czerwca w Portland (USA), kiedy to w centrum znajdzie się hasło: „Globalizacja, Kultura i Rozwój”.